

Prethodno saopćenje

Primljeno 29. 6. 2018, prihvaćeno za objavljivanje 2. 11. 2018.

Amila Kadić, Student master-studija

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
amilakadic66@gmail.com

Mr. sc. Mersiha Jusić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
mersihajusic@gmail.com

SOCIODEMOGRAFSKI I DRUGI KORELATI TERMINALNIH VRIJEDNOSTI STUDENATA SOCIJALNE PEDAGOGIJE

Sažetak

Vrijednosti su jedan od sastavnih i važnih aspekata identiteta svakog pojedinca. S obzirom na to, rad je imao za cilj predstaviti teorijsku pozadinu vrijednosti i njihove podjele. Također, radom se željelo ispitati koje od terminalnih vrijednosti studenti procjenjuju najvažnijim, te da li postoji statistički značajna povezanost između socio-demografskih karakteristika ispitanika sa procjenom važnosti određenih terminalnih vrijednosti. Istraživanje je obuhvatilo prigodan uzorak studenata Odsjeka za socijalnu pedagogiju Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici (N=81), kod kojih je primijenjen kratki sociodemografski upitnik i Rokeacheva skala terminalnih vrijednosti (1973). Terminalne vrijednosti predstavljaju ciljeve ljudske egzistencije, među kojima se suštinski razlikuju individualističke, kolektivističke, humanističke i altruističke vrijednosti. Imajući u vidu praktične implikacije poznavanja vrijednosti kao takvih, koje predstavljaju izvore i vodiče stavova i ponašanja, te su se kao takve i u brojnim istraživanjima pokazale statistički značajno povezanim sa mnogim varijablama, kao što su: kognitivno funkcioniranje, slobodno vrijeme, rizična ponašanja, ovisnosti, itd. (Pehlić, 2007; Ferić i Kamenov, 2007; Miliša i Bagarić, 2012), smatrali smo značajnim ispitati najizraženije terminalne vrijednosti studenata ovog uzorka, te napraviti poređenje sa sličnim istraživanjima (Franc, Šakić i Ivić, 2002; Dragun, 2012) na komparabilnim skupinama dostupnim u literaturi. Na osnovu upitnika derivirano je šest subskala grupiranih terminalnih vrijednosti: društvena harmonija, samoaktuelizacija, lična gratifikacija, sigurnost, ljubav i povezanost, te lično zadovoljstvo. Jedino je varijabla lične gratifikacije pokazala

normalnu distribuiranost, dok su sve ostale negativno asimetrične, što ukazuje na nedovoljnu diskriminativnost ovako formulirane Rokeacheve skale terminalnih vrijednosti. Ispitanici su, generalno, sve terminalne vrijednosti procjenjivali važnim. U cjelokupnom uzorku, najslabije rangirane pojedinačne terminalne vrijednosti bile su: uzbudljiv život, svijet ljepote i novac, a najviše rangirane: porodična sigurnost, samopoštovanje i lična sreća. Varijabla spola se pokazala statistički značajno povezanom sa subskalom lične gratifikacije. Tako je Mann-Whitneyevim testom ustanovljeno da je lična gratifikacija, mjerena česticama: udoban život, uzbudljiv život, zadovoljstvo, društveno priznanje, statistički značajno povezana sa spolom ispitanika ($U=237$, $p<0.01$), u smislu da su ispitanice procjenjivale čestice ove subskale važnijim (medijan 4,2) nego muški ispitanici (3,8). Mjesto rođenja grad se pokazalo statistički značajno pozitivno povezanim sa vrednovanjem mudrosti ($U=556$; $p<0,05$), kao i vrednovanje slobode kod ispitanika koji ne konzumiraju cigarete u odnosu na svoje kolege koji ih povremeno i redovno konzumiraju ($\chi^2=8,77$, $p=0,012$).

Ključne riječi: terminalne vrijednosti, studenti, socijalna pedagogija, sociodemografski korelati

Uvod

Vrijednosti upućuju na lična vjerovanja i ubjeđenja o tome šta je važno u životu. U zadnjih nekoliko decenija istraživanjem na ovom području bavili su se brojni istraživači, od kojih je najznačajniji Milton Rokeach. On je na području psihologije prvi postavio značajnu teorijsku osnovu za razumijevanje ove tematike (Ferić, 2005:4).

Rokeach (1968, prema Alić, 2012:264) definira vrijednosti kao dugotrajna vjerovanja, odnosno određeni način ponašanja ili krajnji cilj egzistencije lično i društveno preferiran u odnosu na suprotni ili obrnuti način ponašanja ili krajnji cilj egzistencije. On je u svojoj definiciji naglasio dvije funkcije vrijednosti. Prva funkcija prepoznaje se u shvatanju vrijednosti kao standarda ponašanja, a druga se tiče izbora između manjeg ili većeg broja konkurentnih želja, vjerovanja i ciljeva egzistencije (Miliša i Bagarić, 2012:87). Pridajući posebnu važnost i značenje nekim vrijednostima u odnosu na druge, pojedinac stvara određenu hijerarhiju među njima i na taj način tvori svoj vlastiti sistem vrijednosti koji ga čini različitim od drugih (Ferić, 2005:4).

Klasifikacijom vrijednosti s obzirom na empirijske principe, postoje instrumentalne i terminalne vrijednosti (Rokeach, 1973, prema Alić, 2012:266). Instrumentalne vrijednosti se odnose na načine ponašanja i dijele se na moralne i vrijednosti lične kompetencije/samoaktuelizirajuće vrijednosti. Predstavljaju poželjne načine pomoću kojih se ostvaruju terminalne vrijednosti, a tu se ubrajaju sljedeći atributi: ambiciozan, slobodouman, radostan, čist, hrabar, tolerantan, uslužan, pošten, kreativan, samostalan, inteligentan, logičan, srdačan, poslušan, uglađen, discipliniran. Terminalne vrijednosti predstavljaju ciljeve ljudske egzistencije ili životne ciljeve i mogu biti personalne (usmjerene na vlastito JA), intrapersonalne i socijalne (interpersonalne – koje su orijentirane ka društvu). Mogu se definirati i kao „poželjna stanja stvari“, koje čine sljedeći ciljevi: udoban život, uzbudljiv i aktivan život, osjećaj doprinosa nečemu, mir u svijetu, ljepota, jednakost, porodična sigurnost, sloboda, lična sreća, unutrašnja smirenost, ljubav, nacionalna sigurnost, lično zadovoljstvo, spasenje duše, samopoštovanje, uspjeh i priznanje u društvu, iskreno prijateljstvo, mudrost. Unutar liste terminalnih vrijednosti koju je konstruirao Rokeach za potrebe svojih istraživanja, nalazi se 18 ponuđenih vrijednosti, gdje se mogu uočiti četiri grupe vrijednosti: humanističke, kolektivističke, altruističke i individualističke vrijednosti (Alić, 2012:266).

Listu terminalnih vrijednosti u svojim istraživanjima su koristili Vujičić (1986, prema Pehlić, 2007:179) i Raboteg-Šarić i Brajša-Žganec (1989, prema Pehlić, 2007:179). Oni su istraživali vrijednosti među adolescentima, ali su za rezultate dobili različito rangirane vrijednosti.

U svom istraživanju Pehlić (2007:193) je ispitivao povezanost vrijednosnih orijentacija sa načinom provođenja slobodnog vremena. Rezultati ovog ispitivanja ukazuju da postoji povezanost između vrijednosnih orijentacija i pozitivnog/negativnog korištenja slobodnog vremena.

Rezultati istraživanja koje su proveli Franc i saradnici (2002:234) potvrđuju važnost vrijednosnih orijentacija kao mogućih standarda, tj. izvora i vodiča stavova i ponašanja. Također, rezultati ukazuju da naglašenija hedonistička orijentacija dovodi do pridavanja veće važnosti vanjskim pokazateljima uspjeha, neorganiziranog provođenja slobodnog vremena, ali i do veće sklonosti ka rizičnim ponašanjima, kao što su, naprimjer, ovisnosti.

Utjecaj vrijednosti na ponašanje pojedinca je veoma značajan. U većini slučajeva pojedinac nije svjestan svojih vrijednosti sve do onog momenta kada se nađe u nekoj konfliktnoj situaciji, ili situaciji koja od njega zahtijeva promišljanje. Tada vrijednosti dolaze do izražaja, aktiviraju se, i u skladu sa njima pojedinac usmjerava svoje ponašanje (Ferić i Kamenov, 2006:66). Ukoliko se ponaša u skladu sa svojim životnim vrijednostima, osoba će osjećati zadovoljstvo i ispunjenje. Bude li se ponašala konformistički i na taj način potiskivala i zanemarivala vlastite vrijednosti radi postizanja nekih ciljeva, onda će krajnji ishod biti razočarenje, nezadovoljstvo, osjećaj praznine i neispunjenost (Miljković i Rijavec, 2010).

Metodologija

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati koje terminalne vrijednosti studenti Odsjeka za socijalnu pedagogiju IPF-a u Zenici procjenjuju najznačajnijim, te ispitati postoji li povezanost sociodemografskih te drugih karakteristika ispitanika (spol, godina studija, mjesto rođenja, prebivalište, kompletnost porodice, konzumiranje cigareta) i procjene važnosti pojedinih terminalnih vrijednosti.

Hipoteze

H₁ Pretpostavlja se da će najviše rangirane vrijednosti biti one humanističke i altruističke.

H₂ Pretpostavlja se da sociodemografske i druge karakteristike ispitanika neće biti statistički značajno povezane sa procjenama važnosti terminalnih vrijednosti.

Podhipoteze:

- Podhipoteza 1: Spol ispitanika neće biti povezan sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti.
- Podhipoteza 2: Godina studija neće biti povezana sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti
- Podhipoteza 3: Kompletnost porodice neće biti povezana sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti.
- Podhipoteza 4: Mjesto rođenja i prebivališta neće biti povezani sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti.

- Podhipoteza 5: Konzumiranje cigareta neće biti povezano sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti.

Ispitanici

Istraživanje je obuhvatilo prigodan uzorak (N=81) studenata Odsjeka za socijalnu pedagogiju IPF-a u Zenici, od čega je 68 (tj.84%) ženskih, a 13 (16%) muških. Prosječna starost ispitanika iznosila je 21,4 godine (u rasponu od 18 do 34 godine). 58% ispitanika su studenti prve godine, 13,6% druge godine, 17,3% treće godine, dok ostalih 11,1 % pohađa master-studij socijalne pedagogije. Većina ispitanika (65%) ima mjesto prebivališta u gradu. 80,2% ispitanika potječe iz potpune porodice, 8,6% ima razvedene roditelje, a ostali oblici matične porodice prisutni su kod 11,1% ispitanika.70,4% ispitanika ne konzumira cigarete, 8,6% ponekad, a 21% ih redovno konzumira.

Postupak

Ispitanici su sudjelovali u istraživanju na dobrovoljnoj osnovi, nakon što im je objašnjena svrha istraživanja. Data su im kratka i uniformna uputstva o popunjavanju upitnika, te zagarantirana anonimnost. Anketar je bio dostupan za razjašnjavanje nejasnoća. Popunjavanje upitnika u prosjeku je trajalo tri minute.

Instrumenti

Primijenjen je kratki sociodemografski upitnik, koji je sadržavao pitanja o dobi, spolu, godini studija, bračnom statusu, karakteristikama matične porodice, mjestu rođenja i prebivalištu, konzumiranju cigareta kao indikatoru ponašanja ovisnosti.

Rokeach (1973, prema Tuulik, Ōunapuu, Kuimet i Titov, 2016:154) navodi listu terminalnih vrijednosti pomoću kojih je kreirana skala za potrebe ovog istraživanja. Rokeachev upitnik terminalnih vrijednosti se sastojao od ponuđenih 20 vrijednosti (sloboda, lična sreća, porodična sigurnost, udoban život, mir u svijetu, iskreno prijateljstvo, uzbudljiv život, jednakost, nacionalna sigurnost, svijet ljepote, osjećaj ispunjenja i doprinosa nečemu, zrela ljubav, lično zadovoljstvo, samopoštovanje, mudrost, unutrašnja harmonija, spasenje, društveno priznanje, novac i rad). Zadatak ispitanika je da na skali Likertovog tipa procijeni u kojoj mjeri su mu/njoj navedene vrijednosti važne, na skali od 1 do 5.

Rezultati i diskusija

U cijelom uzorku su, generalno, sve pojedinačne terminalne vrijednosti visoko vrednovane. Diskriminativna valjanost, stoga, nije zadovoljavajuća za ovako formuliranu Rokeachevu skalu terminalnih vrijednosti, s obzirom da je ispitanicima ponuđena skala od 5 stepeni, koja očito nije dovoljno senzitivna da uoči razlike među njima. Prikaz osnovnih deskriptivnih podataka je dat u Tabeli 1.

Tabela 1. *Deskriptivni podaci za pojedinačne terminalne vrijednosti poredane po rangu procjene*

	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>	<i>Aritmetička sredina</i>	<i>Stand devijacija</i>
Porodična sigurnost	1	5	4.84	.558
Samopoštovanje	1	5	4.73	.633
Lična sreća	1	5	4.56	.707
Zrela ljubav	2	5	4.56	.725
Rad	1	5	4.52	.760
Unutrašnja harmonija	1	5	4.49	.727
Iskreno prijateljstvo	1	5	4.47	.776
Sloboda	1	5	4.47	.838
Nacionalna sigurnost	1	5	4.43	.894
Lično zadovoljstvo	1	5	4.38	.845
Mir u svijetu	1	5	4.38	.930
Udoban život	1	5	4.35	.839
Mudrost	1	5	4.30	.813
Jednakost	1	5	4.22	.922
Osjećaj ispunjenja i doprinosa nečemu	1	5	4.21	.862
Spasenje	1	5	4.15	.853
Društveno priznanje	1	5	3.96	.901
Novac	1	5	3.90	.860
Svijet ljepote	1	5	3.78	.987
Uzbudljiv život	1	5	3.57	.836

Dakle, najviše vrednovana pojedinačna terminalna vrijednost kod naših ispitanika je porodična sigurnost, a najmanje vrednovan je uzbudljiv život.

Na osnovu dosadašnjih faktorskih analiza Rokeacheve skale vrijednosti (Bearden, Netemeyer & Haws, 2011), utvrđeni su faktori koji stoje u osnovi rezultata primjene ovog instrumenta: lično zadovoljstvo (kojeg čini linearna kombinacija čestica:

sloboda i sreća), sigurnost (porodična sigurnost, spasenje), društvena harmonija (mir u svijetu, jednakost, sloboda, nacionalna sigurnost), samoaktuelizacija (osjećaj ispunjenja i doprinosa nečemu, svijet ljepote, unutrašnja harmonija, samopoštovanje, mudrost), ljubav i povezanost (zrela ljubav, iskreno prijateljstvo) i lična gratifikacija (udoban život, uzbudljiv život, zadovoljstvo, društveno priznanje). Prema Kolmogorov-Smirnovom postupku, jedino je subskala lične gratifikacije pokazala normalnu distribuiranost, dok su sve ostale negativno asimetrične.

Tako formirane subskale pružile su uvid u temeljne terminalne vrijednosti ispitanika u našem uzorku, što je prikazano u Tabeli 2.

Tabela 2. *Subskale terminalnih vrijednosti poredane po rangu važnosti u uzorku*

	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>	<i>Aritmetička sredina</i>	<i>Stand. devijacija</i>
Lično zadovoljstvo	1.00	5.00	4.5123	.66132
Sigurnost	1.50	5.00	4.4938	.56177
Društvena harmonija	1.20	5.00	4.3309	.59343
Samoaktuelizacija	1.00	5.00	4.3012	.58491
Ljubav i povezanost	1.33	5.00	4.1975	.57198
Lična gratifikacija	1.40	5.00	4.0938	.58059

Dakle, ispitanicima je najvažnije lično zadovoljstvo i sigurnost, dok im je najmanje važna lična gratifikacija, u smislu konkretne hedonističke orijentacije. Ipak, imajući u vidu veličinu uzorka i neosjetljivost korištene skale, ovakav grubi podatak treba uzeti sa rezervom.

Time se naša prva hipoteza, postavljena na osnovu odabira profesije koja u osnovi predstavlja pomagački poziv obilježen humanističkim i altruističnim vrijednostima, nije pokazala tačnom. Ovdje se uviđa sličnost sa rezultatima istraživanja koje su proveli Franc i saradnici (2002:233-234). Naime, rezultati su ukazali da je najmanje zastupljena hedonistička orijentacija, za koju potvrđuju da predstavlja rizičan faktor razvoja mladih.

S obzirom na abnormalnu distribuiranost varijabli u uzorku i slabu diskriminativnost instrumenta, u svrhu provjere druge hipoteze, korištena je neparametrijska statistika, tačnije Mann-Whitneyev test razlika, odnosno Kruskal-Wallisov test u slučajevima da postoje više od dvije grupe ispitanika.

Tabela 3. Rezultati Mann-Whitneyevog testa značajnosti razlika među spolovima u procjeni subskala terminalnih vrijednosti

	<i>Spol ispitanika</i>	<i>Prosje- rang</i>	<i>Mann- Whitneyev U</i>	<i>p</i>
Društvena harmonija	muški	33.54	345.000	.208
	ženski	42.43		
Samoaktuelizacija	muški	29.73	295.500	.056
	ženski	43.15		
Lična gratifikacija	muški	25.23	237.000	.008
	ženski	44.01		
Sigurnost	muški	43.88	404.500	.608
	ženski	40.45		
Ljubav i povezanost	muški	34.12	352.500	.238
	ženski	42.32		
Lično zadovoljstvo	muški	37.92	402.000	.579
	ženski	41.59		

Statistički značajna je jedino razlika među spolovima u procjeni važnosti lične gratifikacije, koja se pokazala statistički značajno važnijom ženama nego muškarcima ($U=237$, $p<0,01$), čime se prva podhipoteza nije pokazala tačnom.

Isti postupak primijenjen je i sa ostalim deskriptivnim varijablama u uzorku, te nisu pronađene statistički značajne razlike među grupama formiranim na osnovu tih varijabli. Tabela 4. pokazuje rezultate Kruskal-Wallisovog testa za varijablu godine studija, koji pokazuje da ne postoje statistički značajne razlike među studentima različitih godina studija u procjeni važnosti subskala terminalnih vrijednosti, čime se potvrdila podhipoteza 2.

Tabela 4. Rezultati Kruskal-Wallisovog testa razlika u procjeni vrijednosti među studentima različitih godina studija

	<i>Društvena harmonija</i>	<i>Samo- aktueliz- acija</i>	<i>Lična gratifika- cija</i>	<i>Sigurn- ost</i>	<i>Ljubav i povezanost</i>	<i>Lično zadovoljst- vo</i>
Kruskal- Walliso $v \chi^2$	.150	3.095	.694	1.547	1.140	2.989
Df	4	4	4	4	4	4
P	.997	.542	.952	.818	.888	.560

Za varijablu kompletnosti porodice također je utvrđeno da ne pravi razlike u odgovorima ispitanika. Time se potvrdila i podhipoteza 3. (Tabela 5)

Tabela 5. Rezultati Kruskal-Wallisovog testa razlika u procjeni vrijednosti među studentima koji potječu iz kompletnih i ostalih oblika porodice

	<i>Društvena harmonija</i>	<i>Samoaktuelizacija</i>	<i>Lična gratifikacija</i>	<i>Sigurnost</i>	<i>Ljubav i povezano st</i>	<i>Lično zadovoljstvo</i>
Kruskall-Wallisov χ^2	.008	.579	.090	2.108	1.657	4.061
df	2	2	2	2	2	2
p	.996	.749	.956	.349	.437	.131

Podhipoteza 4 je predviđala da mjesto rođenja i prebivališta neće biti povezani sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti. Testirana je, također, Mann-Whitneyevim testom, koji je pokazao da ove varijable ne prave statističke značajne razlike u procjenama grupiranih vrijednosti (Tabela 6).

Tabela 6. Rezultati Mann-Whitneyevog testa značajnosti razlika među ispitanicima s obzirom na mjesto rođenja i prebivališta u procjeni subskala terminalnih vrijednosti

	<i>Ljubav i povezanost</i>	<i>Društvena harmonija</i>	<i>Samoaktuelizacija</i>	<i>Lična gratifikacija</i>	<i>Sigurnost</i>	<i>Lično zadovoljstvo</i>
Mann-Whitney U (mjesto rođenja)	738.000	694.500	675.500	615.000	736.500	732.000
P	.968	.634	.504	.204	.954	.915
Mann-Whitney U (mjesto prebivališta)	662.000	707.500	670.000	691.000	711.000	701.500
P	.415	.729	.469	.610	.744	.665

Posmatrano po pojedinačnim vrijednostima, ispitanici sa mjestom rođenja u gradu su statistički značajno značajnijim procjenjivali mudrost kao vrijednost ($U=556$, $p<0,05$) u poređenju sa ispitanicima sa mjestom rođenja na selu.

Podhipoteza 5 o tome da konzumiranje cigareta neće biti povezano sa vrednovanjem terminalnih vrijednosti testirana je Kruskal-Wallisovim testom, čiji su rezultati prikazani u Tabeli 7, ispod.

Tabela 7. Rezultati Kruskal-Wallisovog testa značajnosti razlika među ispitanicima u procjeni pojedinačnih terminalnih vrijednosti prema varijabli konzumiranja cigareta

	Konzumiranje cigareta	Prosječni rang	Kruskal-Wallisov χ^2	<i>p</i>
Sloboda	redovno	28.24	8.771	.012
	ponekad	43.57		
	nikad	44.49		
Lična sreća	redovno	41.12	1.659	.436
	ponekad	50.07		
	nikad	39.85		
Porodična sigurnost	redovno	38.24	1.678	.432
	ponekad	45.50		
	nikad	41.27		
Udoban život	redovno	42.24	.140	.932
	ponekad	42.64		
	nikad	40.43		
Mir u svijetu	redovno	41.26	.542	.763
	ponekad	35.50		
	nikad	41.60		
Iskreno prijateljstvo	redovno	40.38	.081	.960
	ponekad	39.36		
	nikad	41.39		
Uzbudljiv život	redovno	42.06	.230	.891
	ponekad	37.43		
	nikad	41.12		
Jednakost	redovno	40.56	.433	.805
	ponekad	36.07		
	nikad	41.74		
Nacionalna sigurnost	redovno	40.03	2.840	.242
	ponekad	29.14		
	nikad	42.75		
Svijet ljepote	redovno	41.53	.088	.957
	ponekad	43.07		
	nikad	40.59		
Osjećaj ispunjenja i	redovno	40.74	.089	.956
	ponekad	38.79		

doprinosa nečemu	nikad	41.35		
Zrela ljubav	redovno	36.71	2.651	.266
	ponekad	33.43		
	nikad	43.21		
Lično zadovoljstvo	redovno	37.09	.918	.632
	ponekad	38.93		
	nikad	42.42		
Samopoštovanje	redovno	37.47	.986	.611
	ponekad	42.79		
	nikad	41.83		
Mudrost	redovno	39.71	.132	.936
	ponekad	39.57		
	nikad	41.56		
Unutrašnja harmonija	redovno	33.71	3.019	.221
	ponekad	46.79		
	nikad	42.46		
Spasenje	redovno	36.91	1.435	.488
	ponekad	48.50		
	nikad	41.30		
Društveno priznanje	redovno	34.24	2.049	.359
	ponekad	44.57		
	nikad	42.58		
Novac	redovno	44.65	1.453	.484
	ponekad	32.79		
	nikad	40.92		
Rad	redovno	40.76	.829	.661
	ponekad	34.57		
	nikad	41.86		

Kao što je vidljivo iz Tabele 7, jedino je u procjeni važnosti slobode postojala statistički značajna razlika između ispitanika koji ne konzumiraju cigarete, onih koji ih konzumiraju ponekad, i onih koji ih redovno konzumiraju ($\chi^2(2)=8,77$, $p=0,012$). Sloboda je, dakle, statistički značajno važnija kao vrijednost ispitanicima koji u manjoj mjeri konzumiraju cigarete, čime se podhipoteza 5 nije pokazala tačnom.

Zaključak

S obzirom da je naše istraživanje obuhvatilo jasno ograničen uzorak (studente jednog fakulteta), generalizabilnost rezultata nije

moguća te se, stoga, i zaključci kao takvi odnose isključivo na pomenutu grupu.

Imajući na umu ovo ograničenje, zaključujemo sljedeće:

1. Rokeachev upitnik terminalnih vrijednosti primijenjen kroz skalu Likertovog tipa od 5 stepeni nije se pokazao diskriminativnim, te je, stoga, ponudio vrlo grubu mjeru terminalnih vrijednosti naših ispitanika. U skladu sa tim, predlažemo finije oblike primjene, u kojima bi se, kao što je i u izvornim Rokeachevim istraživanjima, od ispitanika tražilo da rangiraju ponuđene vrijednosti po važnosti, umjesto da se svaka od njih pojedinačno procjenjuje. Ovaj način, svakako, postavlja pred ispitanika zahtjevniji zadatak u odnosu na onaj primijenjen u našem istraživanju, ali nudi i detaljniju informaciju o njegovoj vrijednosnoj hijerarhiji.
2. Sve ponuđene vrijednosti su pozitivno procjenjivane, te se aritmetičke sredine procjena svih vrijednosti kreću između 3,5 i 4,8. Ipak, najslabije rangirane pojedinačne terminalne vrijednosti su: uzbudljiv život, svijet ljepote i novac, a najviše rangirane vrijednosti: porodična sigurnost, samopoštovanje i lična sreća. Istraživanje koje je proveo Dragun (2012:487) među maturantima pokazalo je da su ispitanicima najvažnije vrijednosti: zdravlje, prijateljstvo, dobri odnosi s porodicom, poštenje i ljubav. Što se tiče najslabije rangiranih vrijednosti, uočava se izvjesna sličnost sa rezultatima istraživanja koje su proveli Franc i saradnici (2002:230). Rezultati njihovog istraživanja su, također, pokazali da adolescenti, tj. mladi, najmanje važnim smatraju novac i razonodu.
3. Spol se pokazao statistički značajno povezanim sa subskalom lične gratifikacije (koju čine vrijednosti: udoban život, uzbudljiv život, zadovoljstvo, društveno priznanje), pri čemu su ispitanice procjenjivale ličnu gratifikaciju važnijom nego ispitanici ($U=237$, $p<0.01$). Kod drugih subskala: lično zadovoljstvo, sigurnost, društvena, samoaktuelizacija, ljubav i povezanost, nisu otkrivene spolne razlike. Ipak, s obzirom na disproporcionalnost u zastupljenosti spolova u uzorku, ovaj zaključak treba prihvatiti s oprezom.

4. Od ispitanih socio-demografskih i drugih karakteristika ispitanika, godina studija, kompletnost porodice, te mjesto prebivališta nisu se pokazali statistički značajno povezanim sa procjenama pojedinačnih, niti grupiranih vrijednosti.
5. Mjesto rođenja grad se pokazalo statistički značajno pozitivno povezanim sa vrednovanjem mudrosti ($U=556$; $p<0,05$), u smjeru većeg vrednovanja u odnosu na ispitanike rođene na selu.
6. Vrednovanje slobode kod ispitanika koji u različitoj mjeri konzumiraju cigarete (nikad, ponekad i redovno) se statistički značajno razlikovalo ($\chi^2=8,77$, $p=0,012$). Slobodu su statistički značajno važnijom procjenjivali ispitanici koji ne konzumiraju cigarete u odnosu na one koji ih povremeno i redovno konzumiraju.

Literatura

- Alić, A. (2012). *Struktura i dinamika obiteljske kulture*. Sarajevo. Dobra knjiga i CNS, str. 255 – 279
- Bearden, W.O., Netemeyer, R.G. & Haws, K.I. (2011). Values and Goals, chapter in *Handbook of Marketing Scales*. Sage Publications, Inc.
- Dragun, A. (2012). Slobodno vrijeme i vrijednosti maturanata u Zadru, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Split. *Crkva u svijetu*, vol. 47 (2012), br.4, str. 487-513
- Ferić, I. & Kamenov, Ž. (2007). Vrijednosti kao prediktori stavova i ponašanja: Postoji li utjecaj redoslijeda mjerenja?. *Društvena istraživanja Zagreb*, god. 16 (2007), br. 1 – 2 (87 – 88), str. 51 – 71
- Ferić, I. (2005). Univerzalnost sadržaja i strukture vrijednosti: Podaci iz Hrvatske. *Društvena istraživanja Zagreb*, god. 16 (2007), br. 1 – 2 (87 – 88), str. 3 – 26
- Franc, R., Šakić, V. & Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: Hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja Zagreb*, god. 11 (2002), br. 2 - 3 (58 - 59), str. 215 – 238
- Miliša, Z. & Bagarić, M. (2012). Stilovi ponašanja i vrijednosne orijentacije. *Medianali*, Vol. 6 (2012), br. 12, str. 68 -104
- Miljković, D. & Rijavec, M.: Što su životne vrijednosti?, dostupno na: <https://www.centarzdavlja.hr/zdrav-zivot/psihologija/sto-vam-je-najvaznije-u-zivotu/> (posjeta: 27.6.2018.)

- Pehlić, I. (2007). Ispitivanje povezanosti vrijednosnih orijentacija srednjoškolske omladine sa načinom provođenja slobodnog vremena. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, broj 5, decembar 2007, Zenica, Islamski pedagoški fakultet u Zenici, str. 177 – 194
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York, NY: Free Press.
- Tuulik, K., Õunapuu, T., Kuimet, K. & Titov, E. (2016). Rokeach's instrumental and terminal values as descriptors of modern organisation values. *International Journal of Organizational Leadership*, No. 5 (2016), str. 151 – 161.

SOCIODEMOGRAPHIC AND OTHER CORRELATES OF TERMINAL VALUES AMONG SOCIAL PEDAGOGY STUDENTS

Amila Kadić, MA student

Mersiha Jusić, MA

Abstract

The research included a suitable sample of students at the Department of Social Pedagogy in Zenica (N= 81), who completed a short socio-demographic survey and a Rokeach's Terminal Values Survey. Terminal values represent the goals of human existence, among which the following values might be distinguished: individual, collective, humane, and altruistic. Bearing in mind practical implications of knowing the values as such, the values which represent sources and guides for attitudes and behavior, and which have been shown to correlate significantly with numerous variables (cognitive functioning, free time, risk behavior, addiction), we considered it important to examine the most prominent terminal values among our students, and compare the results to the results of the available studies involving comparable groups of participants. Based on the findings, we derived six subscales of grouped terminal values: social harmony, self-actualization, personal gratification, security, love and affection, and personal satisfaction. Only the personal gratification variable showed normal distribution, while all other were negatively asymmetric, indicating, thus, an insufficient discrimination of Rokeach's Terminal Values Scale. Generally, the participants deemed all terminal values significant. In the overall sample, the lowest ranked individual terminal values were exciting life, the world of beauty and money, while the highest ranked were family security, self-esteem, and personal happiness. The gender variable was statistically significantly correlated with the subscale of personal gratification. A Mann-Whitney's test showed that personal gratification, measured by the items of comfortable life, exciting life, satisfaction and social recognition, statistically significantly correlated with the gender variable ($U=237$, $p<0.01$), so that the female participants considered these items more

important (median 4.2) than the male participants (3.8). The birthplace was significantly positively correlated with wisdom evaluation ($U=556$; $p<0.05$), as well as the evaluation of freedom in non-cigarette consumers compared to their colleagues who consumed them regularly or occasionally ($\chi^2=8.77$, $p=0.012$).

Keywords: terminal values, students, social pedagogy, socio-demographic correlates

عاملة قاديئتش - طالبة الدراسات العليا - قسم التربية الاجتماعية - جامعة زينيتسا
م. مرسيحة يوسيتش - كلية التربية الإسلامية - جامعة زينيتسا

الارتباطات الاجتماعية والديموغرافية للقيم الشخصية لطلاب التربية الاجتماعية

ملخص

وشمل البحث عينة مختارة من طلاب قسم التربية الاجتماعية في كلية التربية الإسلامية في زينيتسا (N = 81)، ويتمّ عندهم تطبيق الاستبيان الاجتماعي والديموغرافي للقيم الشخصية في الحياة في نطاق Rokeach. تمثل القيم الشخصية في الحياة أهداف الوجود الإنساني، من بينها القيم الفردية والجماعية والإنسانية والعاطفية. وبالنظر إلى الآثار العملية لمعرفة قيمة على هذا النحو، فإنها تمثل مصادر وأدلة المواقف والسلوك، وعلى هذا النحو في العديد من الدراسات أظهرت دلالة إحصائية مع العديد من المتغيرات (الأداء الإدراكي، ووقت الفراغ، والسلوكيات المخوفة بالمخاطر، وتعاطي المخدرات)، وجدناه مهماً لدراسة القيم الشخصية في الحياة الأكثر بروزاً لطلابنا، وإجراء مقارنة مع أبحاث مماثلة حول المجموعات المماثلة الموجودة في الدراسات العلمية. وبناءً على استبيان قد اشتقت ستة فروع تشتمل على القيم في الحياة: التناغم الاجتماعي، تحقيق الذات، إرضاء الذات، والسلامة والمحبة والعلاقة الاجتماعية، والرضا الشخصي. أظهرت قيمة إرضاء الذات فقط الاختلاف والتوزيع الطبيعي، في حين أن الأخرى جميعها غير متناسقة سلبية، مما يدلّ على التمييز غير الكافي لمقياس Rokeache للقيمة الشخصية. قيّم المشاركون جميع القيم الشخصية في الاستبيان بأنها مهمة. وفي العينة بأكملها، وكانت الحياة المثيرة، والعالم من الجمال والمال قد احتلت أدنى مرتبة القيم الشخصية الفردية واحتلت سلامة الأسرة واحترام الذات والسعادة الشخصية أكثر مرتبة. وثبت أن متغير الجنسين ذو دلالة إحصائية ذات صلة بالفئة الفرعية للإرضاء الشخصي. وهكذا، كشف اختبار مان ويتني Mann-Whitney أن إرضاء الذات، قياسها: حياة مريحة، حياة مثيرة، ورضا، واعتراف اجتماعي ترتبط بشكل كبير مع الجنس من المستطلعين (U = 237، p > 0.01)، بمعنى أن المستطلعات تقيّم جزئيات هذا السلم أكثر أهمية (نساء 4.2) من

الذكور المستجوبين (3.8). وأظهر أن مكان الميلاد في المدينة له علاقة إيجابية مع تقييم الحكمة إلى حد كبير ($U = 556$, $p > 0.05$)، وكذلك تقييم الحرية في الأشخاص الذين ليسوا من المدخنين مقارنة مع زملائهم الذين يدخنون في بعض الأحيان وبشكل منتظم ($\chi^2 = 8$, $p = 0.012$, $df = 77$).

الكلمات الأساسية: القيم الشخصية في الحياة، الطلاب، التربية الاجتماعية، العلاقات الاجتماعية الديموغرافية